

הגדרת למדיו

תנאי הכרחה

האמריקנים במלחמת המפרץ – מודל ראשון

המשבר במפרץ החל כאשר לארצות-הברית לא היה שום כוח (למעט הצבא הסעודי, שעוצמתו מוגבלת), שבאמצעותו ניתן לנהל מדיניות בתנאי משבר. במהלך פריסת הכוחות התנהל מרתון מדיני במטרה למנוע מלחמה. המרתון הזה הגיע לשיאו בפגישת שרי החוץ של ארצות-הברית ושל עיראק בז'נווה בשבעה בינואר 1991. לאחר שמוצו כל הדרכים המדיניות, לא נותר אלא לעשות שימוש בכוח, שבסופו תיסלל הדרך למהלך מדיני. ואכן, במקרה הזה נועדה המלחמה במפרץ באופן מובהק לשרת את מדיניות ארצות-הברית באזור, ובהתאם גם את המדיניות של שאר חברות הקואליציה.

המצב שנוצר, והאירועים אשר ליוו את המשבר מיום פריצתו בשניים באוגוסט 1990 ועד ההתקפה האמריקנית בשישה עשר בינואר 1991 בלילה, אפשרו להגדיר בבהירות את מטרות המלחמה.

אמנם, לא נכללו ברשימת מטרות המלחמה סעיפים, שהממשל היה מעוניין בהשגתם, או מטרות, שבודדים בממשל רצו (בהזדמנות זו...) להגשימן. אלה לא נוסחו ולא פורסמו רשמית. אבל ברור שהחלטה אחת היתה מקובלת על כל חברי הקואליציה, כפי שסוכמה בהחלטה 660 של מועצת הביטחון של האו"ם – ההחלטה על נסיגה ללא-תנאי של העיראקים מכוויית.

הצבת המטרה והעברתה כהחלטה במועצת הביטחון יצרו בהירות, שלא תמיד ניתן להשיגה. המטרה הברורה, והממדים להצלחתה הם חד-משמעיים, כך שיש פרמטר ברור ובהיר, שלפיו ניתן גם למדוד האם המטרה הושגה. שאלה זו גם הפכה לשאלה הקובעת, שלפיה ניתן לקבוע מי המנצח במלחמה.

המטרה הברורה והמובהקת אפשרה לגבש את הקואליציה ובמיוחד ליצור קונצנזוס עולמי, שהתלכד סביב השגת מטרה זו.

ניסוח בהיר ומובן של מטרות המלחמה תורם רבות לניהול המערכה, והנו תנאי חיוני להכנות, לביצוע ולקביעת תנאי הפסקת-האש וקווי הסיום.

חשוב לנסח את מטרות המלחמה גם כאשר המשבר והמעבר ללחימה מתגלגלים בלוח זמנים קצר. האמריקנים הפגינו זאת במלחמת המפרץ, וצה"ל עשה זאת במבצע "דין וחשבון". בשתי המערכות, שהתחוללו במזרח התיכון בשנים האחרונות, הודגם כיצד יש לנסח ולהגדיר כראוי את מטרות המלחמה.

כשהמטרה הוגדרה, נסללה הדרך להכנה צבאית, לגיבוש הסכמה מדינית, פוליטית וחברתית מתאימה, היתה תשתית להכנת קו הסברה, ומעל לכל ניתן לשרטט קריטריונים להפסקת אש לתנאי הסכם. הכל נובע בראש ובראשונה מהגדרת המטרה, ומראש!

במבצע "דין וחשבון" הקפידו שר הביטחון וראש המטה הכללי להגדיר ולנסח את מטרות המבצע: "הפסקת ירי הקטיושות על יישובי הצפון". הגדרת המטרה הניבה תכנית מדורגת, שכל שלב בה נבחן בסיומו אל מול הגדרת המטרה טרם שהוחל להתקדם לשלב הבא. הגדרת המטרה שימשה בסיס לתסריט רצוי, שבכל אחד משלביו ניתן היה לבחון האם, אכן, התסריט מתקיים. ולבסוף היה בסיס מוצק וברור לעמדות ישראל ולתנאיה להפסקת אש. זהו מודל לדוגמה, שני במספר במזרח התיכון בשנים האחרונות.

ת מלחמה

תאיל איתן בן־אליהו*

* ראש מטה חיל האוויר.

- ארמון הנשיאות
- ב. **איום אווירי**
 - מטוסים, שדות תעופה ומחסות
 - מרכזי שליטה
 - תחנות מל"ם
- ג. **פיקוד, שליטה ותקשורת (C³)**
 - תחנות שידור (כולל רדיו וטלוויזיה)
 - כבלים תת־קרקעיים
 - מערכת טלפונים
 - מערכות כוח וחשמל
- ד. **יכולת אב"ך**
 - מרכזים למחקר ולפיתוח גרעיני
 - ייצור ואחסנה של נשק ביולוגי
 - ייצור ואחסנה של נשק כימי
- ה. **מטרות לוגיסטיות לאמנה**
 - כבישים, גשרים, מסילות ברזל
 - מרכזי אחסנה, בונקרים
 - כל־רכב ומשאיות
- ו. **המשמר הרפובליקני**
 - ציוד וכוחות מחופרים

עדיפות שנייה

- א. **מטרות קרקעיות אחרות**
 - טנקים, נגמ"שים
 - ארטילריה
 - כוחות מחופרים בכוויית
- ב. **כוחות ימיים**
 - מוקשים ימיים
 - ספינות משמר/חופים
 - טילים אוויר־ים
- ג. **הרחבת הטיפול בכוח ובאנרגיה**
 - תחנות חשמל ותחנות כוח
 - בתי זיקוק
 - כושר להובלת אנרגיה, דלק וחשמל
 - מאגרים ומתקני אחסנה

הצבת המטרה הברורה מסייעת גם במישור הטקטי: ניתן להעלות כמה חלופות להשגתה. הפרשנים האמריקניים התלבטו בין האפשרות להשיג את המטרה מן האוויר בלבד, או באמצעות מהלך קרקעי. לפי הידוע לנו היום, ניתן לשער, כי הוחלט למצות את המערכה מן האוויר במלואה, ולהעמיד לשיקול נוסף – האם לפתוח במהלך הקרקעי, ומתי. גם קצב הלחימה וגם סדר בחירת המטרות נובעים, בעיקר, מהמטרה, שצריך להגשים. כשם שהגדרת המטרה מסייעת בהחלטה, היא גם מסייעת בניהול המערכה במהלך ביצועה.

ההחלטות המבצעיות, התמיכה המדינית והמערכה התקשורתית, כולן מתנהלות ביחס להגדרת מטרת המלחמה.

ממקורות גלויים ומן הקשר, שנוהל עם האמריקנים, ניתן ללמוד, כי אלו היו תמצית הגדרת מטרות המלחמה, יעדיה וההנחיות לדרג הצבאי:

יעד עיקרי

יישום החלטות אר"ם במלואן לגבי נסיגת עיראק מכוויית.

עקרונות מנחים

- השמדת מכונת המלחמה של סדאם חוסין ובמיוחד אמצעים להשמדה המונית (אמצעים ללוחמה אב"ך).
- המלחמה תנוהל מריאד בערב הסעודית.
- ייעשה כל מאמץ להימנע מפגיעה באזרחים.
- ינסו להקטין ככל האפשר את כמות הנפגעים.
- שמירה על אחדות הקואליציה.
- הימנעות מהחלטות צבאיות שגויות כתוצאה מלחץ של פוליטיקאים.
- הימנעות מפגיעה ב"כבוד הערבי".

עדיפויות מטרות

עדיפות ראשונה

- א. **מנהיגות**
 - מפקדות צבאיות
 - מוסדות שלטון

ד. תחמושת

- מחסני תחמושת
- כושר להובלת אנרגיה, דלק וחשמל
- כושר לייצור תחמושת

ה. תקיפה חוזרת

- מטרות איכות נבחרות

המשבר במפרץ מהווה מודל מובהק במיוחד, אולם היה בו בהחלט לקח מעשי. במודל הישראלי נדרש לעתים מעבר מהיר משגרת ביטחון למצב לחימה. למרות זאת, חיוני אף בלוח זמנים קצר לעסוק בהגדרה ברורה, מובנת ומקובלת של מטרות המלחמה.

מבצע "דין וחשבון" – המודל השני

במודל הישראלי, ברוב המקרים קיים קושי להגדיר מטרה. מדיניות הביטחון מכוונת לפי מניעת מלחמה, או דחייתה, ובכמה מקרים אנו נכפים למערכה מתוך מדיניות שוטפת.

ז. לכאורה, גם זו מטרה בפני עצמה, אלא שההגדרה כה כהה, עד שלא ניתן לגזור ממנה את היעדים, ומן הסתם גם לא את שאר הדברים הנדרשים.

לדוגמה: קשה להעמיד קונצנזוס עם מטרה, שאינה מוגדרת כהלכה. קשה לקבוע קווי סיום למלחמה, שהגדרתה עמומה. קשה לקבוע למלחמה לוח זמנים וקצב, ובמיוחד קשה לנהל מדיניות של תמיכה במהלך

מלחמה, כדי להדוף לחצים מכל עבר. כאשר מתהדק הקשר ההגיוני בין מניעת מלחמה לבין הפסקת פעולות איבה, נוצרת סתירה, הטעונה טיפול הסברתי; שכן, כיצד אנו מעוניינים להמשיך במהלכי מלחמה, שרק טרם פריצתה ניסינו למונעה (כמטרה בפני עצמה). במצב כזה ייפגעו מהלכי הלחימה, ובמידה לא מבוטלת – גם מוראל הלוחמים.

מבצע "דין וחשבון" לא היה אחד מאותם מבצעים ומלחמות, שהתגלגלו אליהם מתוך מדיניות להימנע מהם. גם לוח הזמנים היה סביר יחסית להיקף המבצע. ואכן, בתנאים האלה נוצלו כל האמצעים להגדרת המטרה ולניסוחה כראוי.

ההידרדרות בצפון נמשכת כבר יותר משנה, ונוצר איזון בלתי מתקבל על הדעת של ירי על יישובי הצפון. הפעולה הישראלית, שהתמקדה בתגובה ובסיכול, לא נתנה מענה לירי על יישובי הצפון.

ההסברה הישראלית החלה הרבה טרם המבצע, ולפחות פעם אחת (לאחר ישיבת ממשלה בשמונה-עשר באוגוסט) פורסם, כי הממשלה לא אישרה את המבצע שתוכנן.

אט-אט נוצרו הבנה והסכמה סביב ליעד המוגדר. הכוחות ידעו להתכונן, הציפיות התיישרו בהתאם להגדרה, ומנגנון ההסברה נשען על ההגדרה הברורה והמנוסחת של היעד. גם כאשר ביום השלישי למבצע החלה מנוסת התושבים הכל ידעו מהי הסיבה, הכל ידעו את התנאי לחזרתם, ובמיוחד את התנאי להפסקת אש ולהסכם, שצריך לבוא

מלחמת המפרץ

ג. השמדת מקורות הירי עצמם, אמצעים יבילים ומשגרי קטיושות.

סיכום

בשתי ההתרחשויות האלימות, שהיו במזרח התיכון בשנים האחרונות הופגנה מנהיגות מקצועית, שהבינה את החיוניות בהגדרת מטרות המבצע הצבאי. זה תנאי לפתיחה, לביצוע ולסיום מוצלח של המערכה הצבאית, ולא פחות מכך – תנאי לסלילת הדרך למהלך מדיני עוקב ולשמירה על דעת קהל תומכת לאורך כל הדרך. עלינו ללמוד מכך גם לעתיד.

בעקבות המבצע.

אין לזלזל בהשפעה, שהיתה ליעד, שנוסח בבהירות, על התכנון – לא רק בדרג המחליט, אלא גם בדרג המבצע. גודל הכוח, האמצעים, סוג החימוש ואמצעי הכינון, בחירת המטרות והיעדים בתוכם הכל קשור במידה זו או אחרת בהגדרה ברורה של מטרות הלחימה. במבצע "דין וחשבון" הוגדרו היעדים לדרג הצבאי:

- א. הפסקת הירי על יישובי הצפון.
 - ב. יצירת תנאים להסכם, שיביא בעקבותיו הפסקת ירי על היישובים גם בעתיד.
- מתוך כך נבעו עדיפויות המטרות:
- א. בשלב הראשון – יעדים מובהקים של "חיזבאללה", מוצבי פיקוד וכו'.
 - ב. בשלב השני – תשתית מחבלים "חיזבאללה" ואחרים.

מבצע "דין וחשבון"

